

ТИПОЛОГІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

TYPOLOGY OF TRANSFORMATIONAL TRANSFORMATIONS OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

Класифікація трансформаційних перетворень сучасного підприємства є основою для формування дієвого механізму забезпечення процесів ідентифікації загроз трансформаційних процесів, оцінки негативного впливу їх наслідків, формування інвестиційного портфеля заходів захисту. Типологію трансформаційних перетворень, які впливають на економічну безпеку підприємства, запропоновано проводити, ґрунтуючись на твердженнях (постулатах) трансформацій підприємства. У статті наведено модель вибору пріоритетних ознак для проведення класифікації трансформаційних перетворень підприємства. Автором проведена класифікація трансформаційних перетворень, що впливають на економічну безпеку підприємства. Визначена мета проведення трансформацій підприємства, об'єкти та зміст трансформаційних процесів, види загроз економічній системі та негативні наслідки трансформаційних перетворень, які притаманні підприємствам харчової промисловості. За результатами проведеного дослідження зроблено відповідні висновки та визначені напрями подальшого вивчення.

Ключові слова: трансформаційні процеси, трансформаційні перетворення, класифікація, економічна безпека підприємства, загрози економічній безпеці.

Классификация трансформационных преобразований современного предприятия

являється основою для формування дійсного механізму забезпечення процесів ідентифікації загроз трансформаційних процесів, оцінки негативного впливу їх наслідків, формування інвестиційного портфеля заходів захисту. Типологію трансформаційних перетворень, які впливають на економічну безпеку підприємства, запропоновано проводити, ґрунтуючись на твердженнях (постулатах) трансформацій підприємства. В статті представлена модель вибору пріоритетних ознак для проведення класифікації трансформаційних перетворень підприємства. Автором проведена класифікація трансформаційних перетворень, що впливають на економічну безпеку підприємства. Визначена мета проведення трансформацій підприємства, об'єкти та зміст трансформаційних процесів, види загроз економічній системі та негативні наслідки трансформаційних перетворень, які притаманні підприємствам харчової промисловості. По результатам проведеного дослідження зроблено відповідні висновки та визначені напрями подальшого вивчення.

Ключевые слова: трансформационные процессы, трансформационные преобразования, классификация, экономическая безопасность предприятия, угрозы экономической безопасности.

УДК 330.1:338

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-50>

Ткачук Г.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту
Одеська національна академія
харчових технологій

Tkachuk Halyna

Odessa National Academy
of Food Technologies

The classification of transformational transformations of a modern enterprise is the basis for the formation of an effective mechanism for ensuring the processes of identification of threats to transformation processes, the assessment of the negative impact of their consequences, the formation of investment portfolio of protection measures. The study of the typology of transformational transformations of the enterprise was conducted in view of the functioning of the enterprises producing food and processing agricultural raw materials in a particular transformation environment. The typology of transformational transformations that affect the economic security of the enterprise is proposed to be carried out based on the statements (postulates) of the transformations of the enterprise. The criteria by which the effectiveness of the economic security system is evaluated are highlighted. The selection of components of the classification group according to the objects and content of transformation transformations is made in view of the following: specifics of functioning of food industry enterprises; the need to protect the economic system of the enterprise from the negative impact of transformation processes. This article presents a model for selecting priority features for classifying transformational transformations of an enterprise that affect its economic security. As a result of using the system modeling method, eleven features of the classification were selected. The author classifies transformational transformations that affect the economic security of the enterprise. Specific conditions of functioning of the food industry are systematized, which are essential for distinguishing elements of the classification group by objects and content. According to the classification, the purpose of the transformation of the enterprise, the objects and content of the transformation processes, the types of threats to the economic system and the negative consequences of transformation transformations inherent in the food industry are determined. According to the results of the research, the relevant conclusions were drawn and directions for further study were determined.

Key words: transformation processes, transformational transformations, classification, economic security of the enterprise, threats to economic security.

Постановка проблеми. Класифікація трансформаційних перетворень сучасного підприємства є основою для формування дієвого механізму забезпечення процесів ідентифікації загроз трансформаційних процесів, оцінки негативного впливу їх наслідків, формування інвестиційного портфеля заходів захисту. Таким чином, вибрана тематика наукового дослідження є актуальною для сучасного бізнесу, а її вивчення сприятиме розвитку системи економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Початок XXI століття можна сміливо назвати «ерою трансформації». Трансформаційним процесам, а саме проблемам їх організації, про-

ведення, класифікації тощо, присвячено багато наукових статей, тез конференцій та монографій. До гільдії вчених, які переймаються питаннями трансформації економічних систем, належать також такі науковці, як О.І. Барановський [1], В.Я. Брич [2], В.І. Гринчуцький [3], І.Ф. Комарницький [4], Є.В. Мироненко [5], С.А. Назаренко [6], І.М. Чернявська [7], Ю.В. Яковець [7]. Приєднуючись до досліджень трансформаційних перетворень, постараємося більш детально розглянути наукові підходи до класифікації трансформаційних процесів підприємств харчової промисловості з огляду на їхній вплив на економічну безпеку господарської структури.

Постановка завдання. У статті поставлені та реалізовані такі завдання щодо вдосконалення типології трансформаційних перетворень підприємства, а саме: обґрунтувати вибір пріоритетних ознак класифікації та запропонувати класифікацію трансформаційних перетворень підприємств харчової промисловості, які впливають на економічну безпеку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження типології трансформаційних перетворень підприємства проведемо з огляду на функціонування підприємств, що виробляють продукти харчування та займаються переробкою сільськогосподарської сировини, у певному трансформаційному середовищі. Під середовищем трансформаційних перетворень, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства, розуміємо сукупність умов функціонування суб'єкта господарської діяльності (підприємства) під дією загроз та небезпек зовнішніх та внутрішніх трансформаційних процесів.

Зовнішні фактори впливу для підприємств харчової промисловості можуть бути політичного, фінансово-економічного, ринкового та соціального характеру. Окремо треба виділити фактори, які виникають відповідно до процесів глобалізації та Євроінтеграції, проблем забезпечення продовольчої безпеки України та її окремих регіонів.

Внутрішні фактори продиктовані корпоративними цілями бізнесу, фінансовим станом підприємства, вимогами техніко-технологічного та ресурсного забезпечення господарської діяльності (виробництва), проблемами забезпечення здорового соціально-психологічного клімату.

Типологію трансформаційних перетворень, які впливають на економічну безпеку підприємства, пропонуємо побудувати, ґрунтуючись на таких твердженнях (постулатах).

З огляду на ступінь впливу на рівень небезпеки та глибину суттєвих змін, які зумовлені трансформаційними процесами, пропонуємо дослідження трансформаційних перетворень та їхній вплив на економічну безпеку підприємства проводити за двома напрямками:

- екзогенні трансформаційні процеси, зумовлені зовнішніми причинами;
- ендогенні трансформаційні процеси, зумовлені внутрішніми причинами.

1) Трансформаційні процеси суб'єкта господарювання відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та можуть мати обов'язковий (примусовий) характер або проводитися з ініціативи підприємства.

2) Будь-які трансформаційні перетворення впливають на рівень економічної безпеки підприємства через ризики та небезпеки, які при цьому виникають.

3) Вплив трансформаційних процесів на безпечність діяльності та бізнесу загалом може бути різним за формою, часом дії, циклічністю, ступе-

нем та глибиною впливу, рівнем суттєвості та змістом. Для організації ефективної системи економічної безпеки на підприємстві головну роль відіграє не зміст трансформації, а її наслідки.

4) Зовнішні трансформації здійснюють вплив на економічну безпеку підприємства напряду або опосередковано через необхідність проведення внутрішніх трансформаційних процесів.

5) Кожному окремому підприємству притаманна індивідуальна система пріоритетних трансформацій його економічної системи, що зумовлено специфікою організації, функціонування та управління бізнесом.

6) Процес трансформації економічної системи підприємства, що розвивається, є постійним, часто циклічним, може видозмінюватися, але ніколи не закінчується.

Вибирати класифікаційні ознаки необхідно з огляду на корисність для побудови ефективної системи економічної безпеки трансформаційних перетворень.

Ефективність системи економічної безпеки оцінюється за такими критеріями, як:

1. Спроможність передбачати (прогнозувати) трансформаційні процеси та їхні загрози.
2. Спроможність своєчасно ідентифікувати поточні загрози.
3. Спроможність оцінити рівень негативного впливу.
4. Спроможність сформувати дієвий механізм забезпечення безпечності трансформацій.
5. Спроможність оперативно запровадити заходи захисту.
6. Спроможність реалізувати профілактичні заходи.

На рис. 1 наведена модель виділення пріоритетних ознак класифікації трансформаційних перетворень з огляду на їхній вплив на рівень економічної безпеки підприємства, за якою:

- відповідно до критеріїв ефективності системи економічної безпеки трансформаційних перетворень визначається вхідна інформація про трансформаційні перетворення;
- відповідно до складу вхідної інформації визначаються класифікаційні ознаки трансформаційних перетворень.

Виходячи із визначених ознак класифікації, пропонуємо класифікацію трансформаційних перетворень, що впливають на економічну безпеку підприємства, наведену в табл. 1.

Як показано в табл. 1, мета трансформаційних перетворень сучасного підприємства може бути різною, а саме:

- ліквідація наслідків кризових процесів або подій (ліквідаційна трансформація);
- забезпечення стійкого стану (компенсаційна);
- забезпечення сталого розвитку (прогресивна, інноваційна);

Критерії ефективності системи економічної безпеки трансформаційних перетворень	Вхідна інформація про трансформаційні перетворення	Класифікаційні ознаки трансформаційних перетворень
Спроможність передбачати (прогнозувати) трансформаційні процеси та їхні загрози	Період та терміни здійснення трансформації, ймовірність її здійснення	Ймовірність передбачення Тривалість Циклічність Характер впливу
Спроможність своєчасно ідентифікувати поточні загрози	Об'єкти трансформації Пріоритетні напрями трансформаційних процесів Основні ознаки трансформацій	Об'єкти трансформації Пріоритетність Тривалість Циклічність Характер впливу Суб'єкти ініціативи проведення
Спроможність оцінити рівень негативного впливу	Наслідки та види негативного впливу трансформаційних процесів	Результати впливу на безпечність бізнесу
Спроможність сформувати дієвий механізм забезпечення безпечності трансформацій	Об'єкти трансформаційних перетворень Мета ведення трансформацій	Об'єкти трансформаційних перетворень Мета трансформаційних перетворень
Спроможність оперативно запровадити заходи захисту	Види економічної небезпеки Ймовірні наслідки негативного впливу	Види економічної небезпеки Наслідки негативного впливу
Спроможність реалізувати профілактичні заходи	Мотиви трансформаційних процесів та фактори (причини), що їх викликали	Мета здійснення

Рис. 1. Модель виділення пріоритетних ознак класифікації трансформаційних перетворень з огляду на їхній вплив на рівень економічної безпеки підприємства

– забезпечення економічного прориву (революційна).

В умовах кризової економіки найбільш поширеними є трансформації вимушеного характеру, оскільки такі економічні перетворення зумовлені зміною норм чинного законодавства.

Для формування класифікаційної групи трансформаційних перетворень за видами та змістом за основу взято загальновідомий підхід виділення чотирьох видів трансформації підприємства: «перехід від ринкових механізмів господарювання до внутрішньогосподарських і навпаки (інтеграція і дезінтеграція), переформування прав (реорганізація), перегрупування ресурсів (реструктуризація), перегрупування процесів (реінжиніринг) [9].

На наше бачення складу цієї класифікаційної групи вплинули два фактори:

– специфіка функціонування підприємств харчової промисловості;

– необхідність забезпечення захисту економічної системи підприємства від негативного впливу трансформаційних процесів.

Специфіка функціонування підприємств харчової промисловості в сучасних умовах полягає у такому:

1) Підприємства харчової промисловості працюють в умовах різних форм власності та майнових прав. Так, більшість спиртзаводів, елеваторів, хлібокомбінатів є державними підприємствами. Велика частка виноробних та лікєро-горілчаних

**Класифікація трансформаційних перетворень,
що впливають на економічну безпеку підприємства**

Ознаки класифікації	Види трансформаційних перетворень
За метою перетворень	– ліквідація наслідків кризових процесів або подій (збитковості) (ліквідаційна трансформація) – забезпечення стійкого стану (компенсаційна) – забезпечення сталого розвитку (прогресивна, інноваційна) – забезпечення економічного прориву (революційна)
За характером впливу	– під впливом зовнішнього середовища (екзогенна трансформація) – під впливом внутрішнього середовища (ендогенна трансформація)
За об'єктом та змістом перетворень	– інтеграційні трансформації (у т.ч. агроінтеграція у формі агрохолдингів чи кластеризації) – трансформація прав власності на державне майно (приватизація у формі корпоратизації). – трансформація прав (реорганізація) – трансформація ресурсів (реструктуризація). – трансформація технологій (реінжиніринг) – цифрові трансформації.
За пріоритетністю напрямку трансформації	– пріоритетні – звичайні – випадковий
За глибиною впливу на економічну безпеку	– кардинальна – суттєва – помірна – несуттєва
За тривалістю процесу трансформації	– поточна – довгострокова
За ймовірністю передбачення	– передбачувані – непередбачувані
За циклічністю	– циклічні – повторювані нециклічні – разові
За суб'єктами ініціативи	– примусові – обов'язкові – за ініціативи підприємства
За видами економічних небезпек	– правові (часткова або повна втрата прав власності (рейдерство)) – ресурсно-майнові (крадіжка, знецінення, руйнування майна та інших майнових ресурсів) – фінансові (втрата грошових коштів, збитковість, погіршення фінансового стану, ймовірність банкрутства) – інформаційні (витік конфіденційної інформації, крадіжка інноваційних розробок тощо) – ринкові (зниження конкурентоспроможності, погіршення іміджу компанії, втрата бізнесу)
За наслідками негативних наслідків	– наслідки, що підлягають ліквідації – наслідки, які нівелюються – наслідки безповоротні

підприємств приватної форми власності працюють в умовах оренди державних цілісних майнових комплексів. Для таких підприємств важливим видом трансформації є приватизація, що може значно покращити ефективність бізнесу.

2) Підприємства харчової промисловості, які є переробниками сільськогосподарської сировини, потребують агроінтеграції у вигляді створення агрохолдингів та кластеризації діяльності. Цей напрям трансформації особливо важливий для підприємств м'ясо-молочної, плодоовочевої, консервної, цукрової, виноробної промисловості.

3) Підприємства харчової промисловості є провідниками у реалізації завдань продовольчої безпеки як окремого регіону, так і країни загалом. При цьому процеси Євроінтеграції є каталізатором для забезпечення умов високої якості продуктів харчування. Вищезазначене робить актуальним

для всіх підприємств харчової промисловості проведення трансформації технологій забезпечення якості готової продукції.

4) Глобалізаційні процеси роблять для всіх господарюючих структур актуальним проведення цифрових трансформацій. У будь-якому разі процес цифровізації економіки вже запущений, і підприємствам необхідно забезпечити відповідний інформаційний захист.

Отже, в результаті логічного аналізу нами визначено такі види трансформаційних перетворень, притаманних підприємствам харчової промисловості, як:

1) Інтеграційні трансформації (у т.ч. агроінтеграція у формі агрохолдингів чи кластеризації).

2) Трансформація прав власності на державне майно (приватизація у формі корпоратизації).

3) Трансформація прав (реорганізація).

- 4) Трансформація ресурсів (реструктуризація).
- 5) Трансформація технологій (реінжиніринг).
- 6) Цифрові трансформації.

Висновки з проведеного дослідження.

За результатами проведеного дослідження вибрано пріоритетні ознаки для класифікації трансформаційних перетворень на підприємствах харчової промисловості та запропонована класифікація трансформаційних перетворень, які впливають на рівень економічної безпеки підприємства. Це дає нам змогу подальших дослідженнях здійснити моделювання механізму забезпечення економічної безпеки трансформаційних перетворень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Сутність трансформаційних процесів у фінансовому секторі національної економіки. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2017. Вип. 2. С. 346–360.
2. Брич В.Я., Артемчук Т.О. Проблеми та напрямки трансформації підприємств енергетики : монографія. Тернопіль : ТНЕУ. 2018. 168 с.
3. Трансформаційні процеси економічної системи в умовах сучасних викликів: монографія /за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.І. Гринчуцького. Тернопіль : Крок. 2014. 543 с.
4. Трансформація економіки України у глобальному економічному середовищі: монографія / ред. І. Ф. Комарницький. Чернівці : Рута, 2006. 272 с.
5. Трансформаційні перетворення господарської системи в контексті глобалізаційних змін: еволюція та управління: монографія /за заг. ред. Мироненка Є. В. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 271 с.
6. Трансформаційні перетворення регіональної економіки : монографія./ За загальною редакцією Назаренка С.А. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 292 с.
7. Чернявська І.М. Механізм впливу організаційно-управлінської трансформації на розвиток промислових підприємств. Економічний аналіз. 2018 рік. Том 28. № 2. С. 200–212.

8. Яковец Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI столетия. М., Экономика. 2011. 382 с.

9. Кравець А.В., Тимчишин І.Є. Економічна природа та об'єктивні передумови трансформації бізнесу Вісник «Економічний простір». 2009. №31. С. 124–130.

REFERENCES:

1. Baranovsky O.I. (2017). The essence of transformation processes in the financial sector of the national economy. Financial-credit activity: problems of theory and practice. Issue 2. P. 346–360. (in Ukrainian)
2. Bric V.Ya., Artemchuk T.O. (2028). Problems and directions of transformation of energy enterprises: monograph. Ternopil: TNEU. 168 p. (in Ukrainian)
3. Grinchutsky V.I. (2014). Transformational processes of the economic system in the face of modern challenges: monograph [by head. ed. Grinchutsky V.I.]. Ternopil: Step. 543 p. (in Ukrainian)
4. Komarnitsky I.F. (2006). Transformation of the Ukrainian Economy in the Global Economic Environment: Monograph [by head. ed. I. F. Komarnitsky]. Chernivtsi: Ruta. 272 p. (in Ukrainian)
5. Mironenko E.V. (2017). Transformational transformations of the economic system in the context of globalization changes: evolution and management: monograph [by head. ed. Mironenko E.V.]. Kyiv: Center for Educational Literature. 271 p. (in Ukrainian)
6. Nazarenko S.A. (2016). Transformational Transformations of the Regional Economy: A Monograph [by head. ed. Nazarenko S.A.]. K. : Condor Publishing House, 2016. 292 p. (in Ukrainian)
7. Chernyavskaya I.M. (2018). The mechanism of influence of organizational and managerial transformation on the development of industrial enterprises. Economic analysis. Volume 28. No. 2. S. 200–212. (in Ukrainian)
8. Yakovets Yu.V. (2011). Global economic transformations of the 21st century. M., Economics. 382 p. (in Russian)
9. Kravets A.V., Timchyshyn I.E. (2009). Economic nature and objective prerequisites for business transformation Herald of Economic Space. № 31. Pp. 124-130. (in Ukrainian)